

დაგროვებითი საპენსიო სისტემის პრობლემები საქართველოში

რუსუდან პაპასკირი,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

რეზიუმე

განხილულია ზოგადად საპენსიო სისტემის და პენსიის არსი, მისი არსებობის საჭიროება, განვითარების პერიოდები, მისი პირველი დამფუძნებელი მსოფლიოში, საპენსიო სისტემის სახეები და ა.შ.

საქართველოში 2018 წელს საპენსიო რეფორმის განხორციელება (რაც დაგროვებითი საპენსიო სისტემის შემოღებაში გამოიხატა), სტატიაში ახსნილია ხანშიშესული მოსახლეობის მნიშვნელოვანი მატებით, რაც წლიდან-წლამდე ზრდიდა ბიუჯეტიდან მათთვის გასაცემ საპენსიო ხარჯებს. აქედან გამომდინარე, დაგროვებითი საპენსიო სისტემის შემოღება, სტატიაში ჩათვლილია ეფექტურ ღონისძიებად, მხოლოდ გამოთქმულია გარკვეული ეჭვი მისგან დადებითი მოლოდინის შესახებ. ამ ეჭვს საფუძვლად უდევს ავტორის მიერ ქ. თბილისის მოსახლეობაში ამ საკითხზე ჩატარებული კვლევის შედეგები, რომლის შედეგად აღმოჩნდა, რომ გამოკითხულ მოსახლეობის 57,5% არ ენდობა ახალ საპენსიო სისტემას, ნაწილობრივ ენდობა 29,5%, ხოლო ენდობა 20%.

ავტორი თვლის, რომ ნეგატიურად განწყობილი მოსახლეობის ასეთ დიდ ხვედრით წილს, განაპირობებს ქვეყნის არასტაბილურობა და მაღალი ინფლაცია, რომელმაც შეიძლება მთლიანად გააუფასუროს დაგროვილი საპენსიო თანხები.

საკვანძო სიტყვები: პენსია, განაწილებითი საპენსიო სისტემა; დაგროვებითი საპენსიო სისტემა; მოსახლეობის დაბერება.

შესავალი

ქვეყნის ხანდაზმულ მოსახლეობაზე ზრუნვა ყველა ქვეყანაში სახელმწიფოს სოციალური პოლიტიკის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია. ამ მიზნით საჭირო რესურსი ძირითადად ბიუჯეტიდან იხარჯება, ამდენად, პენსიის სიდიდე ქვეყნის სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლების მოცულობაზეა დამოკიდებული. ამას ემატება მოსახლეობის დაბერების პროცესის ინტენსივობა და ხანდაზმულთა რიცხვის მატება. 2016 წელს, როცა დაიწყო საქართველოში საპენსიო რეფორმის გატარების მოსამზადებელი სამუშაოები, ქვეყანა ორივე ამ გამოწვევის პირისპირ იდგა.

ძირითადი ტექსტი

საპენსიო სისტემა ხანდაზმულობის ასაკში მოსახლეობის ჯანმრთელი, უსაფრთხო სიცოცხლისთვის არის შექმნილი. მისი ძირითადი კომპონენტი არის პენსია. პენსია, ეს არის სახელმწიფოს მიერ არაშრომისუნარიანი მოქალაქეებისთვის რეგულარული, უწყვეტი ფულადი გადახდები, რომლებიც ინიშნება: საპენსიო ასაკის მიღწევისას, ინვალიდობის დადგენის შემთხვევაში, ოჯახის მარჩენალის გარდაცვალების შემთხვევაში, ხანგრძლივი პროფესიული საქმიანობის შემთხვევაში.

საპენსიო სისტემის ფორმირება ყოველთვის წარმოადგენდა სახელმწიფოს სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკის მთავარ მიმართულებას, რაც სიბერეში მყოფ მოსახლეობაზე ზრუნვაში გამოიხატებოდა. სხვადასხვა ქვეყანაში, სხვადასხვა დროს აიღო ეს ვალდებულება მთავრობამ თავის თავზე. პირველი ქვეყანა, სადაც საპენსიო უზრუნველყოფის სისტემა დაინერგა, იყო გერმანია. 1989 წელს, კანცლერ ოტო ფონ ბისმარკის ინიციატივით, გერმანიაში მიიღეს სიბერისა და შრომისუუნარობის დაზღვევის კანონი და შეიქმნა სოციალური დაზღვევის სისტემა. იგი ფინანსდებოდა სახელმწიფოს, დამსაქმებლის და დასაქმებულთა შენატანებით.

საქართველოში პენსიების შემოღება, რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში მის შესვლას უკავშირდება და იმ დღიდან და-

წყებული, საქართველოს საპენსიო სისტემა იყო ჯერ რუსეთის საპენსიო სისტემის, ხოლო შემდეგ, საბჭოთა კავშირის საპენსიო სისტემის ანალოგიური.

1991 წელს, როცა საბჭოთა კავშირი დაიშალა და საქართველო დამოუკიდებელი გახდა, მან მემკვიდრეობით საბჭოთა საპენსიო სისტემა მიიღო. ეს იყო განაწილებითი საპენსიო სისტემა. გადანაწილებითი საპენსიო სისტემა ცნობილია როგორც „Pay as you go“, და, იგი გულისხმობს დღევანდელი დასაქმებულის მიერ გადახდილი გადასახადიდან დღევანდელი ხანდაზმულების პენსიის ფორმირებას [1, გვ. 160]. ასე მოვიდა საქართველო 2018 წლამდე, ანუ მანამდე, სანამ საქართველოში არ გატარდა საპენსიო რეფორმა და გადანაწილებითი საპენსიო სისტემა არ შეიცვალა დაგროვებითი საპენსიო სისტემით. ამის აუცილებლობის მრავალი მიზეზი არსებობდა. მაგრამ მათ შორის მთავარი მიზეზი იყო დემოგრაფიული პრობლემები და მოსახლეობის დაბერება.

მოსახლეობის დაბერება გლობალური, შეუქცევადი და გარდაუვალი დემოგრაფიული პროცესია. დღეს ეს მოვლენა ყველა ქვეყნისთვის დიდ გამოწვევად იქცა, რადგან, დღეს, დემოგრაფიულ განვითარებას ახასიათებს შობადობის შემცირება, სიცოცხლის გახანგრძლივება, რისი შედეგიც არის მოსახლეობის ინტენსიური დაბერება, ანუ შრომისუნარიანი მოსახლეობის შემცირება. არსებობს პროგნოზი, რომ 2015-2055 წლებისთვის ევროპაში შრომისუნარიანი მოსახლეობა 20%-ზე მეტით შემცირდება, რაც რა თქმა უნდა, გამოიწვევს მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდის შემცირებასაც [2, გვ. 7].

მსგავსი პროგნოზი აქვს საქართველოს დემოგრაფიულ ვითარებასაც. თუ დღეს საქართველოს მოსახლეობაში 65 წლის და უფროსი ასაკის პირთა წილი 7%-ია, 2050 წლისთვის, იგი 23%-ს მიაღწევს [3]. ეს რა თქმა უნდა, გამოიწვევს დასაქმებულთა დატვირთვის კოეფიციენტის გაზრდას და ეს მოხდება მოსახლეობის დაბერების ზრდის ხარჯზე. დღევანდელი დასაქმებული ახალგაზრდა თავისი გადასახადით პენსიას „აძლევს“ დღევანდელ ხანდაზმულს. როცა დასაქმებულ ახალგაზრდებსა

და ხანდაზმულ პენსიონერთა თანაფარდობა მკვეთრად ირლვევა, ანუ პენსიონერთა რიცხვი მკვეთრად იზრდება, მაშინ ახალგაზრდების ეკონომიკური ტვირთი მეტად მძიმდება [4, გვ. 118] და იგი ქვეყნის ბიუჯეტზეც ნეგატიურად აისახება [5, გვ. 118-120]. თუ 2015 წელს, საქართველოში ასაკით პენსიონრების პენსიით უზრუნველყოფისთვის საჭირო იყო 1303 მლნ ლარი, 2018 წლისთვის ამ სახსრებმა შეადგინა 1605 მლნ ლარი, ე. ი. გაიზარდა 23%-ზე მეტად. ეს გამოიწვია იმან, რომ 2015 წელს, საქართველოში ირიცხებოდა 707709 პენსიის მიმღები, 2018 წელს კი - 745001. არსებობს ვარაუდი, რომ 2050 წლისთვის პენსიონერთა რაოდენობა, მოსახლეობის 25%-ს მიაღწევს [1, გვ. 94].

ცხადია, ეს მძიმე წნეხი იქნება საქართველოს ბიუჯეტისთვის და მის შესამსუბუქებლად 2016 წელს, საქართველოს ეკონომიკის და მდგრადი განვითარების სამინისტრომ, მსოფლიო ბანკის აქტიური მონაწილეობით, შეიმუშავა საპენსიო რეფორმის მოდელი, რომელიც გულისხმობდა გადანაწილებითი მოდელის ჩანაცვლებას, დაგროვებითი საპენსიო მოდელით. ქვეყნის მთავრობამ გაითვალისწინა ის მდგომარეობა, რომ 65 წელზე უზნესი მოსახლეობის ხვედრითი წილი ქვეყანაში საგრძნობლად მატულობს და თუ ასე გაგრძელდა და ამის პროგნოზი არის, მომავალში საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტს მნიშვნელოვნად გაუჭირდება ხანდაზმულთა უზრუნველყოფა პენსიით. ეს გადანყვეტილება უცბად არ მიღებულა. განიხილებოდა საკითხი იმის შესახებ, რომ თუ სახელმწიფო პენსიის ოდენობა მომავალში გაიზრდებოდა საშუალო ხელფასის ზრდის პროპორციულად, მაშინ, საპენსიო ხარჯები, 2060 წლისთვის მშპ-ს 10% გახდებოდა (2016 წელს, იგი 4,4%-ს შეადგენდა) და ეს მდგომარეობა, მწირი საბიუჯეტო რესურსების გამო, საქართველოს საპენსიო სისტემის მდგრადობას საფრთხეს შეუქმნიდა. განიხილებოდა დამატებითი რესურსების მოძიების გაზრდის საკითხიც, კერძოდ, გადასახადების გაზრდით, მაგრამ საქართველოში ამ ღონისძიებას არავინ დაუჭერდა მხარს. ასე რომ, დაგროვებითი პენსიის შემოღება იყო სრულიად სწორი ნაბიჯი. თუმცა, თუ როგორ იმუშავებს იგი, ეს მომავალ წლებში გაირკვევა. ეს არა მხოლოდ

პირადად ჩვენი აზრია, არამედ, ფართო საზოგადოების აზრი-ცაა, რომლის ერთ ნაწილთან ჩვენ ამ საკითხზე კვლევა ჩავატარეთ. ჩვენი მიზანი იყო, გაგვეჩვენა, საზოგადოების განწყობა დაგროვებით საპენსიო სისტემის შესახებ.

კვლევამ მოიცვა ქ. თბილისში მცხოვრები 100 ადამიანი, 18 წელზე მეტი ასაკის (მ. შ. 57 ქალი, 43 მამაკაცი). კვლევა ჩატარდა პირისპირ. რესპოდენტებისთვის დასმული იყო 10 კითხვა, რომლებიც დაგროვებით პენსიის შემოღებასთან მათ დამოკიდებულებას ეხებოდა (იხ. ცხრილი 1). მათი დიდი ნაწილის პასუხი ან იყო უარყოფითი, ან, საკითხში გაუთვითცნობიერებლობის გამო, კითხვას უპასუხოდ ტოვებდა. მაგალითად, კითხვაზე - „მოგწონთ თუ არა დაგროვებითი საპენსიო სისტემა?“ 45%-მა უარყოფითი პასუხი („არა“) გაგვცა, 24,2%-მა კი, „არ ვიცი“ გვიპასუხა. თითქმის ასეთივე შედეგები მივიღეთ ყველა საკვანძო კითხვებზე. ჩვენი აზრით, ასეთი შედეგი დადგა იმიტომ, რომ საპენსიო რეფორმის გატარებით მის შესახებ არ გავათვით-ცნობიერეთ საზოგადოება, არ გავმართეთ სჯა-ბაასი, გნებავთ, კამათი მედიასაშუალებებში, სხვადასხვა პროფესიულ ასოცია-ციებსა და კავშირებში და სხვაგან.

ცხრილი 1

ქ. თბილისში მცხოვრები 100 კაციანი ფოკუს-ჯგუფის დამოკიდებულება დაგროვებით პენსიის შემოღებაზე საქართველოში

კითხვები	%-ში
1. ხართ თუ არა დასაქმებული?	
● დასაქმებული	5,2
● უმუშევარი	11,5
● სტუდენტი	21,8
● თვითდასაქმებული	61,5

ეკონომიკური რაშორბა: ანალიზი, პრობლემაი, პერსპექტივაი

2. მოგნონთ თუ არა დაგროვებითი საპენსიო სისტემა? ● დიახ ● არა ● არ ვიცი	0,8 45,0 24,2
3. საიდან მიიღეთ ინფორმაცია ახალი საპენსიო სისტემის შესახებ? ● მედია-საშუალებებიდან ● დამსაქმებლებიდან ● ახლობლებისგან ● სხვა გზებით	61,2 13,1 9,3 16,4
4. როგორ შეაფასებთ ახალ საპენსიო სისტემას? ● ნეგატიურად ● პოზიტიურად ● არ ვიცი	47 14,5 37,5
5. შეიტანდით თუ არა ცვლილებებს საპენსიო სისტემაში? ● დიახ ● არა	23,7 76,3
6. რამდენად ენდობით ახალ საპენსიო სისტემას? ● ვენდობი ● არ ვენდობი ● ნაწილობრივ ვენდობი	21,3 57 21,7
7. რამდენად ენდობით საქართველოს საპენსიო სააგენტოს? ● ვენდობი ● არ ვენდობი ● ნაწილობრივ ვენდობი	15,3 71 13,7
8. რა იქნებოდა თქვენი სიბერის უზრუნველყოფის საუკეთესო საშუალება? ● სავალდებულო დაგროვებითი სისტემა ● ნებაყოფლობითი დაგროვებითი სისტემა ● სახელმწიფო გადანაწილებითი საპენსიო სისტემა ● არ ვიცი	14,0 41,0 45,0 -
9. თვლით თუ არა, რომ ახალი საპენსიო სისტემით თქვენი დანაზოგები მართლაც მნიშვნელოვნად გაიზრდება? ● დიახ ● არა ● არ ვიცი	10,4 32,5 57,5

10. ახალ საპენსიო სისტემაში თქვენს სავალდებულო ჩართვაზე რა აზრის ხართ? ● არ მიმაჩნია სწორად ● სწორად მიმაჩნია ● არ ვიცი	41,6 21,4 37,0
11. იცნობთ თუ არა და ენდობით თუ არა იმ პიროვნებას, რომელიც მართავს საქართველოში საპენსიო ფონდს? ● არ ვიცნობ და არ ვენდობი ● ვენდობი ● ნაწილობრივ ვენდობი	100 - -
12. რას ურჩევდით საქართველოს საპენსიო ფონდის ხელმძღვანელს სად დააბანდოს ფონდში დაგროვილი სახსრები, რომ თქვენი საპენსიო შემოსავლები მაქსიმალურად გაიზარდოს? ● საქართველოს ბანკებში ● უცხოეთის ბანკებში ● საქართველოს ტოტალიზატორებსა და კაზინოებში ● საქართველოს სარესტორნო ბიზნესში ● საქართველოს სამშენებლო ბიზნესში	5,2 10,3 4,7 30,8 49,0

ამას ემატება, ის რისკები, რაც საქართველოს მოსახლეობამ ნახა საბჭოური შემნახველი სალაროს ანაბრების დაკარგვით, შევარდნაძის პრეზიდენტობის დროს, კერძო ბანკებში („ამიკო“, „ოქროს თევზი“ და სხვები) შენახული ფულის დაკარგვა, საქართველოდან ამ ბანკების გაქცევის გამო და სხვა. ამ ყველაფერმა საქართველოს მოსახლეობას ნდობა დაუკარგა როგორც სახელმწიფო, ისე კომერციული (კერძო) ინსტიტუტების მიმართ, არადა, დაგროვებითი საპენსიო პოლიტიკა სწორედ მოსახლეობის ნდობაზე დგას. და, რადგან, საქართველოში მოსახლეობა მას არ ენდობა, ამიტომ 40 წლამდე ასაკის დასაქმებული მოსახლეობისთვის იგი სავალდებულო გახადეს, მართალია, დასაქმებულებს უარის თქმის უფლებაც მისცეს, მაგრამ ამ უარის უკან „იმალებოდა“ სამსახურის დაკარგვის დიდი შიში, რის გამოც, უარის თქმის მსურველთა 90%-მა, ვერ თქვა უარი.

კითხვაზე - „იცნობთ თუ არა და ენდობით თუ არა იმ პირო-

ვნებას, რომელიც საპენსიო ფონდს მართავს საქართველოში?“ რესპოდენტოა 100%-მა გვიპასუხა, რომ არც იცნობენ და, რა თქმა უნდა, არც ენდობიან. ასეთ დროს, ეს არის პირი, რომელსაც უფლება აქვს დამოუკიდებლად განკარგოის ფონდის აქტივები [6, გვ. 148].

გამოკითხულ რესპონდენტებს მიაჩნიათ, რომ შეგროვილი საპენსიო ფონდი ბანკში კი არ უნდა იყოს განთავსებული, როგორც ამჟამად არის, არამედ, საქართველოს სამშენებლო ბიზნესში (49%) და სარესტორნო ბიზნესში (30,8%). რესპონდენტები უპირატესობას სამშენებლო ბიზნესს იმიტომ აძლევენ, რომ მათთან საინვესტიციო შეთანხმების პირობებში გარანტად, სამშენებლო ფართობები შეიძლება ჩაიდოს, რომელსაც ფონდი მიიღებს მშენებლების მხრიდან დარღვევის შემთხვევაში.

დასკვნა

სახელმწიფო გადანაწილებითმა საპენსიო სისტემამ, დღემდე მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა საქართველოს ასაკოვანი მოსახლეობის სიღარიბის შემცირებაში. დღეს არა მხოლოდ საქართველო, არამედ, მთელი მსოფლიოს მოსახლეობა დაბერების, ე. ი. ხანდაზმულთა მნიშვნელოვანი მატების დიდი გამოწვევის წინაშე დადგა. ისეთი მწირი საბიუჯეტო რესურსების პატრონს, როგორიც საქართველოა, გაუჭირდებოდა გადანაწილებითი საპენსიო პოლიტიკით, პენსიონრების პენსიით უზრუნველყოფა. ამიტომ, გადაიდგა სრულიად სწორი ნაბიჯი - ქვეყანა დაგროვებით საპენსიო სისტემაზე გადავიდა.

ამ ღონისძიებების ნაკლი მხოლოდ ის იყო (და არის), რომ მას მოსახლეობა მოუმზადებელი შესვდა. სათანადო სახელმწიფო ინსტიტუტებს არ ჩაუტარებიათ ამ საკითხზე გაშლილი, ფართო კამპანია. ეს, ან ამ ღონისძიების გატარების დაჩქარების გამო მოხდა, ან იქ დასაქმებული კადრების უცოდინრობით. არცერთი საპატიო არ არის. მათთვის სახელმწიფო ორგანოების ორიენტირი ყოველთვის საქართველოს მოსახლეობა უნდა იყოს, მით უფრო, ისეთ საკითხებში, რომელიც მოსახლეობის საკუთარ ფულს ეხება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. უროტაძე ჯ. „საქართველოს საპენსიო პოლიტიკა და მსოფლიო გამოცდილება“. თბ., 2018.
2. Рональд Л. Эндрю М. (2017). „Цена старения. Финансы и развитие“.
3. UN. (2017). World Population Prospects: The 2017 Revision. NY: United Nations, Department of Economic and Social Affairs.
4. Bengtsson T. & Scott J. (2010). The Ageing Population, the Case of Sweden. Springer.
5. ნიკლაური შ. „მოსახლეობის დაბერება საქართველოში, როგორც ქვეყნის ეკონომიკის დემოგრაფიული ხაფანგი“. ჟ. „ეკონომისტი“, ტ. XIII, #3, 2017.
6. მაისურაძე მ. „საპენსიო უზრუნველყოფის პროგრამების აღრიცხვის საკითხები“, თსუ-ს საერთაშორისო კონფერენციის - „თანამედროვე ბიზნესი: სიახლეები, პრობლემები“. შრომების კრებული, თბ., 2014.

REFERENCES:

1. Urotadze J. “Pension Policy of Georgia and World Experience”, Tbilisi 2018 (In Georgian Language);
2. Ronald L. Andrew M. (2017), “Cost of Ageing. Finances and Development” (In Russian Language);
3. UN (2017). World Population Prospects: The 2017 Revision. NY: United Nations, Department of Economic and Social Affairs (In English language);
4. Bengtsson T. & Scott J. (2010). The Ageing Population, the Case of Sweden. Springer (In English Language);
5. Tsiklauri Sh. “Population ageing in Georgia, as demographic trap of the country’s economic”. Journal “ Economist” v. XIII, #3, 2017 (In Georgian Language);
6. Maisuradze M. “Pension Provision Program Registration Issues”, TSU International Conference – “Modern Business Novelty and Problems”, Collection of Studies, Tbilisi, 2014 (In Georgian Language).

PROBLEMS OF THE ACCUMULATIVE PENSION SYSTEM IN GEORGIA

Rusudan Papaskiri

Sokhumi State University

Associated Professor

RESUME

In the Article **“Problems of the Accumulative Pension System in Georgia”**, there have been discussed the essence of the pension system and pension in general, necessity of its presence, periods of development, its first founder in the world, the types of the pension system and etc..

In the Article there have been explained the implementation of the pension reform in Georgia, in 2018 (that was expressed by the introduction of the accumulative pension system) by the significant growth of the old-age population, which have increased the pension funds to be paid to them. Due to this, the introduction of the accumulative pension system is deemed in the Article as an effective measure. There is only expressed a doubt about the positive expectations. Such doubt is based on the results of the research conducted in Tbilisi population. As these results showed, the 57, 5% of the persons interviewed did not trust a new pension system, 29, 5% - trust partially, and 20% of them - trust it.

The author deems that such great share of the people of negative attitude is caused by the instability and high inflation in the country, which may entail the devaluation of the pension funds.

Key words: pension, distributive pension system, accumulative pension system, ageing of the population.